

Sumqayıt şəhər
Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi
Təşkilati – Metodiki Şöbə

İstedadlı rejissor, bacarıqlı təşkilatçı

/Şəmsi Bədəlbəyli-100/

Metodik vəsait

Sumqayıt - 2011

**Ş. Bədəlbəyli bir müqtədir rejissor kimi ölkəmizin müxtəlif şəhərlərində
sənətsevərlərin yüksək qiymətini almış, tamaşaları razılıqla qarşılanmış,
yaradıcılıq yolu təqdir olunmuşdur”**

V. Belinski

Musiqili teatrımızın yaranmasında Şəmsi Bədəlbəylinin xüsusi xidmətləri olmuşdur. Uzun illər M. F. Axundov adına Azərbaycan Dövlət opera və balet teatrının, Ş. Qurbanov adına Azərbaycan dövlət opera və Balet Teatrının, Ş. Qurbanov adına Azərbaycan dövlət Musiqili komediya teatrının və M. Maqomayev adına Azərbaycan dövlət Filarmoniyasının direktoru və bədii rəhbəri, Azərbaycan Dövlət filarmoniyasının direktoru və bədii rəhbəri, Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin sədri vəzifələrində çalışan Ş. Bədəlbəyli həm də yüzlərlə tamaşaya uğurlu quruluş vermiş, istedadlı rejissor , bacarıqlı teatr təşkilatçısı kimi , bütün həyatını xalqımızın teatr sənətinin inkişafına həsr etmişdir.

Azərbaycanın tanınmış rejissoru, teatr rəhbəri Şəmsi Bədəlbəy oğlu Bədəlbəyli 23 fevral 1911-ci ildə Şuşada ziyalı ailəsində doğulub. Atası Bədəl bəy Bədəlbəyli, əmisi Əhməd Ağdamski (Bədəlbəyli) milli dram və musiqi teatrımızın dirçəlişində böyük işlər görmüşlər. Bədəl bəy həm müəllimlik edir, həm də aktyor kimi səhnəyə çıxır, operetta, opera və dram əsərlərinin tamaşalarında oynayırdı.

Şəmsi Bədəlbəylinin böyük qardaşı Əfrasiyab Bədəlbəyli yeniyetmə yaşlarından Milli Dram Teatrında işləyib, görkəmli bəstəkardı. Orta məktəbi qurtarandan sonra Şəmsi Bədəlbəyli atasının yolu ilə gedərək 1923-cü ildən 1927-ci ilin mayına qədər Bakı Pedaqoji Texnikumunda təhsil alıb. Tələbə vaxtı həvəskar aktyor kimi tamaşalarda oynayıb. 1927-ci ildə o, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq çalğı alətləri sinfinə daxil olub. Sonra Üzeyir bəy Hacıbəyovun rəhbərlik etdiyi kompozisiya nəzəriyyəsi sinfində təhsilini davam etdirib. Tələbə ola-ola Milli Dram Teatrının kiçik orkestrində tar çalıb. Yaş fərqlərinə baxmayaraq burada dramaturq Cəfər Cabbarlı, aktyor-rejissor İsmayıl Hidayətzadə ilə, rejissor-pedaqoq Aleksandr Tuqanovla dostluqları başlayıb. 1932-ci ildə rejissor assistenti kimi bir neçə tamaşanın hazırlıq prosesində iştirak edib. Şəmsi Bədəlbəylinin sənət qabiliyyətini nəzərə alaraq Xalq Maarif komissarlığı onu 1933-cü ildə Moskvaya təhsil və təcrübə keçməyə göndərib. Gələcək rejissorun sənət müəllimləri SSRİ-də tanınmış sənətkarlar Kote Marcanaşvili və Aleksey Popov olub. Moskvadakı Malı Teatrda tamaşaya hazırlanan Fridrix Şillerin "Don Karlos" tamaşasında rejissor assistenti kimi çalışıb. Təhsilini başa vurub Bakıya qayıdan Şəmsi Bədəlbəyli Akademik Milli Dram Teatrının rejissor heyətinə işə götürülüb və 1941-ci ilə qədər bu kollektivdə çalışıb.

1930-1932-ci illərdə "Gənc işçi" qəzetində işləyən, teatr-şünas kimi də fəaliyyət göstərən Şəmsi Bədəlbəyli 1941-ci ilin axırlarında "Vətən yolunda" ("Vətən uğrunda") qəzetinin əməkdaşı kimi İranın Təbriz şəhərinə ezam edilib. Qəzətdə əsasən mədəniyyət mövzusunda məqalələr yazan Şəmsi Bədəlbəylinin Təbrizdə teatr həvəskarları ilə Üzeyir bəyin "Arşın mal alan", Zülfüqar bəy Hacıbəyovun "Əlli yaşında cavan", "Evliyə subay" operettalarını tamaşaya hazırlayıb. Təbriz peşəkar teatrının yeni yaradıcılıq mərhələsinə qədəm qoymasında bəhrəli işlər görüb, kollektivin aktyor truppasını yenidən və daha sağlam ruhda təşkil edənlərdən biri olub.

Şəmsi Bədəlbəyli 1942-ci ildə Vətənə qayıdıb və Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrına (1943 - 1949) bədii rəhbər təyin olunub. Teatrda 1956 - 1961-ci illərdə baş rejissor və 1965 - 1974-cü illərdə də bədii rəhbər işləyib. (Xatırladım ki, teatr 1949-1956-cı illərdə bağlanmışdı).

1949-cu ildə teatr bağlandıqda o, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına direktor təyin edilib. Bu vəzifədə 1974-1976-cı illərdə də çalışıb. 1976 - 1981-ci illərdə Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin (indiki Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqı) sədri seçilib. 21 noyabr 1986-cı ildə fəxri təqaüdə çıxıb.

Yaradıcılığı Musiqili Komediya Teatrı ilə daha sıx bağlı olan Şəmsi Bədəlbəyli bu kollektivin geniş yaradıcılıq yoluna çıxmasında böyük işlər görüb. Teatrın tərəqqisi bir rejissor və bədii rəhbər kimi ilk növbədə Şəmsi Bədəlbəylinin adı ilə bağlıdır.

Şəmsi Bədəlbəylinin bu teatrda hazırladığı əsas tamaşalar:

"Əlli yaşında cavan", Zülfüqar bəy Hacıbəyov (2 sentyabr 1943, 18 iyun 1959), "Ürəkçalanlar", Məmməd Səid Ordubadi və Fikrət Əmirov (18 mart 1944), "Məşədi İbad", Üzeyir bəy Hacıbəyov (10 aprel 1945 və 22 noyabr 1964), "Durna", Süleyman Rüstəm və Səid Rüstəmov (28 aprel 1947, 28 avqust 1956 və 17 mart 1959), "Bayadera", İmre Kalman. Tərcümə edən Sabit Rəhman (25 sentyabr 1948), "Ulduz", Sabit Rəhman və Süleyman Ələsgərov (30 dekabr 1948, 9 may 1957 və 20 noyabr 1960), "Arşın mal alan", Üzeyir bəy Hacıbəyov (1 avqust 1956, 21 mart 1958, 25 fevral 1959 və 16 may 1972), "Məşədi İbad", Üzeyir bəy Hacıbəyov (3 noyabr 1956), "Toy kimindir?", Məhərrəm Əlizadə və Ağası Məşədibəyov (8 dekabr 1956), "Gözün aydın", Məhərrəm Əlizadə və Fikrət Əmirov (Birinci tamaşanı rejissor Səftər Turabovla birgə hazırlayıb. 28 dekabr 1957 və 4 dekabr 1976), "Hacı Qara" ("Xəsis"), Mirzə Fətəli Axundzadənin əsəri əsasında Şəmsi Bədəlbəylinin librettosu.

Bəstəkarlar Vasif Adıgözəlov və Ramiz Mustafayev (11 iyul 1958), "Rəisin arvadı", Məhərrəm Əlizadə və Səid Rüstəmov (24 yanvar 1961), "Bizə bircə xal lazımdır", Qulamrza Cəmsidi ilə Bəşir Səfəroğlu və Telman Hacıyev (rejissor Niyaz Şərifovla birgə hazırlayıb. 19 sentyabr 1967), "Ləpələr", Əliağa Kürçaylı və Arif Məlikov (29

dekabr 1967), "Sevindik qız axtarır", Şıxəli Qurbanov və Süleyman Ələsgərov (7 mart 1970), "Nənəmin şahlıq quşu", Əliğa Kürçaylı və Vasif Adıgözəlov (27 mart 1971), "Həmişəxanım", Salam Qədirzadə və Süleyman Ələsgərov (30 sentyabr 1971), "Keto və Kote", Vladimir Dolidze. Tərcümə edəni Şəmsi Bədəlbəyli (20 yanvar 1973), "Hicran", Sabit Rəhman və Emin Sabitoğlu (rejissor Vaqif Ağayevlə birgə hazırlayıb. 31 mart 1973).

1957-ci ildə Aşqabad şəhərində Mahtumqulu adına Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrında Üzeyir bəy Hacıbəyovun "Koroğlu" operasına, ADOBT-də bir sıra əsərlərə monumental quruluşlar verib.

Şəmsi Bədəlbəylinin tamaşaları əlvan cazibədarlığı, koloritli forma həlli, həssas musiqi duyumu, bütöv aktyor ansamblı ilə səciyyəvi idi.

Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının formalaşmasında, aktyor truppasının təkmilləşməsində Şəmsi Bədəlbəylinin xidmətləri böyükdür.

İstedadlı gənclərin teatra cəlb olunmasında, təcrübəli aktyorların yeni-yeni yaradıcılıq keyfiyyətlərinin üzə çıxıb formalaşmasında Şəmsi Bədəlbəylinin rejissor-pedaqoq kimi müstəsna rol oynayıb.

Görkəmli rejissor, bacarıqlı inzibatçı Şəmsi Bədəl oğlu Bədəlbəyli musiqili teatr sənətimizin inkişafında, onun tərəqqi yolunda göstərdiyi böyük xidmətlərə görə 17 iyun 1943-cü ildə Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti və 29 iyul 1964-cü ildə xalq artisti fəxri adları ilə təltif olunub. Bir sıra bədii filmlərə çəkilib.

1939-cu ildə ustad C.Məmmədquluzadənin "Öülülər əsərini tamaşasına verdiyi müvəffəqiyyətli qurluş onun bir rejissor kimi istedadını hərtərəfli nümayiş etdirdi. Səhnə təcəssümündə bir çox əməliyyatlara məruz qalan bu əsər gənc rejissor Ş. Bədəlbəylinin travtovkasında öz uğurlu həllini tapdı, dövrün, mühitin faciələri bütün çılpalığı ilə göstərildi və professional bir tamaşa kimi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etdi. Yazıçı H. Mehdi bu tamaşanın relissorluq işini yüksək qiymətləndirərək yazırdı: "...Gənc və talantlı rejissor Ş. Bədəlbəyli bu əsərə son dərəcə orjinal bir traktovka vermişdir. Bu böyük müvəffəqiyyətdən sonar o, görkəmli rejissor A. İsgəndərovla birlikdə S. Rəhmanın "Xöşbəxələr" komediyasını tamaşaya hazırlayır.

Ş. Bədəlbəylinin müvəffəqiyyətli işlərindən biri də Lermantovun "İki qardaş" əsərinin tamaşası olmuşdur. Ş. Bədəlbəyli qazandığı müvəffəqiyyətlərə arxalanmayan, daim öz üzərində çalışan, təkmilləşən sənətkar idi.

Lermantovun anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə hazırladığı bu tamaşada Şəmsi Bədəlbəyli əsərin əsas ideyasını – çarizmin insana hüquqlarını tapdaladığını, istismarı, zəmanənin haqsızlıqlarını, qurluşa qarşı müəllifin nifrətini qabarıq şəkildə vermişdir. Sonralar Ş. Bədəlbəyli S. Rəhmanın "Aşnalar" komediyasını da teatrın səhnəsində tamaşaya hazırlamışdır. M. Əzizbəyov adına teatrın istedadlı kollektivi Ş. Bədəlbəylinin rejissorluq

fəaliyyətində bir məktəb olmuşdur. O, bu məktəbin zəngin təcrübəsindən qidalanmış, öyrənmiş və nəticədə özü öyrədənlər səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Ş. Bədəlbəyli qazandığı müvəffəqiyyətlərə arxalanmayan, daim öz üzərində çalışan, təkmilləşən sənətkar idi.

Bacarıqlı rejissor Ş. Bədəlbəylinin incəsənətimizin, mədəniyyətimizin təbliğindəki göstərdiyi xidmətlər yüksək qiymətləndirərək xalq artisti (1964) fəxri adına layiq görülmüşdür.

Şəmsi Bədəlbəyli həyatının xronologiyası:

- 23 fevral 1911-ci ildə Şuşada anadan olub.
- 1927-1932-ci il - Dövlət Konservatoriyasında təhsil alıb.
- 1932-1942-ci il - Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor assistenti və rejissor
- 1943-1949, 1956-1961, 1963-1974 –ci illər - Musiqili Komediya Teatrında bədii rəhbər və direktor
- 1974-1976 ci il - Filarmoniyanın bədii rəhbəri və direktoru olub
- 1976-cı il - Teatr Cəmiyyətinin sədri olub. Dram teatrında “Ölülər”, Opera və Balet Teatrında “Koroğlu”, “Əsli və Kərəm”, “Sevilya bərbəri”, Musiqili Komediya Teatrında “Gözün aydın”, “Durna”, “Arşın mal alan”, “Hicran” əsərlərinə quruluş verib.
- 1957-ci il - Türkmənistan Opera və Balet Teatrında “Koroğlu” operasını tamaşaya qoyulub. 1964-cü il - Xalq artisti adı alıb.
- 23 may 1986-cı ildə - Şəmsi Bədəlbəyli vəfat edib

Şəmsi Bədəlbəyli aktyor kimi:

Onun çəkildiyi filmlər

- “O Qızı Tapın” - 1970-ci il
“Axırıncı Aşırım” - 1971-ci il
“Xatirələr Sahili” - 1972-ci il
“Ömrün Səhifələri” - 1974-ci il
“Tikdim ki, İzim Qala” III Film - 1998-ci il
“Hər Şey Olduğu kimi” Beşinci Film. Rəşid Behbudov - 2000-ci il
“Maestro Niyazi” - 2007-ci il

Ş. Bədəlbəyli haqqında dost sözü:

Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti idarə heyətinin sədri Şəmsi Bədəlbəyli - həqiqətən də teatr işçiləri ordusunun əsl ağsaqqalı, ağıllı, təmkinli rəhbəri – hamımızın ürəyinə yatdı.

Y.Simonov

Vaxtanqov adına Moskva teatrının

baş rejissoru, Rusiya Federasiyasının xalq artisti

Sən respublikamızın qabaqcıl ziyalıları arasında özünün rejissor sənətkarlığını, qayğıkeşliliyi ilə tanınmı. Bir şəxsiyyətsən. İncəsənətimizin çiçəklənməsində, inkişafında sən də öz yerin, öz payın vardır.

Süleyman Rüstəm

Süleyman Rüstəmin Ş. Bədəlbəyliyə ithaf etdiyi şeir:

Ciddi şarj

Bağçada bağban görürəm Şəmsini,

Yaxşı bir insan görürəm Şəmsini.

Fərhadı ötmək diləyir, eşqə bax,

Güclü pəhlivan görürəm Şəmsini.

Baməzə sözlərlə kalandır, kalan,

Məclislərə can görürəm Şəmsini.

Yanılmıram, yerində qaş-qabaqlı,

Yerində xəndan görürəm Şəmsini.

Az olmayıbdır yuxusuz çağları,

Sənətə qurban görürəm Şəmsini.

Səhnədə mənasız əsər gördümü,

Xeyli pərişan görürəm Şəmsini.

Xor baxanın - incə, böyük sənətə

Başında tufan görürəm Şəmsini.

Nə yaxşı ki, indi də yetmişində

Gümrah, firavan görürəm Şəmsini.

Nə fərqi var, evində, ya işində

Əziz, mehriban görürəm Şəmsini.

Kitabxanalarda təbliği

Bu il fevral ayında istedadlı rejissor, bacarıqlı sənətkar Şəmsi Bədəlbəylinin anadan olmasının 100 illik yuileyidir. Təhsil ocaqlarında olduğu kimi, kitabxanalarda da Şəmsi Bədəlbəylinin yubileyi xatırlanacaq.

Belə ki, Şəmsi Bədəlbəylinin müxtəlif illəri əhatə edən fotoları sərgilənib, oxucuları tanış etmək olar. Gəncləri mütəmadi olaraq Ş. Bədəlbəyli yaradıcılığı ilə tanış edərək, oxucuları onun çəkildiyi filmlər haqqında məlumatlandırmaq olar. Kitabxanada şifahi məlumat günü, bibliografik xülasə, oxucu konfransı keçirmək olar.

Hər şeydən öncə Ş. Bədəlbəylini bir sənətkar kimi uşaqlara və gənclərə tanıtdırmaq istiqamətində işlər aparılmalıdır. Sual-cavab formalı tədbir də çox maraqla qarşılanı bilər. Sual-cavab təbirinin sualları aşağıdakı kimi tərtib etmək olar:

1. Şəmsi Bədəlbəyli kimdir?
2. Rejissor kimi onun işləri sizlərə tanışdırmı?
3. Ş. Bədəlbəylini aktyor kimi tanıyırsınız mı?
4. S. Bədəlbəyli hansı filmlərdə çəkilib?
5. O, xalq artisti adını ala bilibmi? Və s.

Oxucular arasında iş aparən zaman kitabxanaçılar onları aşağıdakı müəyyən qruplara ayıraraq öz işlərini istiqamətləndirə bilərlər. Bu məqsədlə yüksək intellektli və yaradıcılıq qabiliyyətli gəncləri aşkarlayıb onlarla iş aparmaq lazımdır.

Ucadan oxunun uşaqlar üçün böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq Ş. Bədəlbəyli yaradıcılığını uşaq oxuculara xatırlatmaq üçün tədbirlər keçirmək olar.

Ədəbiyyat siyahısı

İnternetdə

www.google.az

Kitablar:

Rəhmanzadə Fazil. Bədəlbəylilər. – B.: Nurlan, 2006. – 244 s.

Dövrü mətbuat:

1. Sənət ömrünün ilmələri. Mədəniyyət , 26 fevral 2008.

